

УДК 655.4 (062.2)

ПРОБЛЕМИ ТИПОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ ПЕРІОДИКИ

Г.В. Янишівська

Розглядаються проблеми, пов'язані з нечіткістю типологічного опису наукових журналів як у нормативних документах, так і в наукових дослідженнях. Пропонується видавничий погляд на вироблення єдиної типології наукової періодики.

Рассматриваются проблемы, связанные с нечёткостью типологического описания научных журналов как в нормативных документах, так и в научных исследованиях. Предлагается издательский подход к формированию единой типологии научной периодики.

Наукова преса вже надійно зайняла свою нішу серед загальної маси засобів масової інформації. За підтвердженням цього факту звернімося до вислову про роль наукової періодики відомого науковця Ліхтенштейна: "Журнал — основний провідник в науці і техніці. Журналові належить провідна роль в оперативності інформації і пропаганді наукових знань" [2, с. 246].

Не варто занижувати важливість ролі наукової літератури у розвитку знань. Та слід погодитись і з тим, що за оперативністю й масовістю "споживання" вона поступається науковим періодичним виданням. Саме в журналах з'являються перші публікації про наукові відкриття, перші матеріали оглядового характеру, які часто у майбутньому лягають в основу наукових монографій. Саме в науковій публіцистиці автори можуть не обмежувати себе у застосуванні емоційних засобів виразності. Саме у науковій пресі зароджуються "революційні" наукові рухи.

Однією з нерозроблених проблем наукової періодики є питання типологічного поділу науково-періодичних видань. Якщо звернутись до державного стандарту України "Видання. Основні види. Терміни та визначення. ДСТУ 3017-95", то поділ періодичних видань відбувається таким чином: науковий журнал, науково-популярний журнал і виробничо-практичний журнал. Щодо визначень, читаємо наступне: "13.7. Науковий журнал. Періодичне журнальне видання статей та матеріалів, теоретичних досліджень, а також статей та матеріалів прикладного характеру, призначене переважно фахівцям певної галузі науки. 13.8. Науково-популярний журнал. Періодичне журнальне видання статей та матеріалів з основ наукових знань з популярними відомостями щодо теоретичних та (чи) експериментальних досліджень у галузі науки, культури, практичної діяльності, що служить поширенню знань та самоосвіти. 13.9. Виробничо-практичний журнал. Періодичне журнальне видання статей та матеріалів з технології, техніки, економіки, організації виробництва або практичної діяльності з методичними розробками, призначене працівникам певної галузі".

Не можна заперечити той факт, що з точки зору грамотності визначень стандарт правильно розподілив видання за типами. Але, по-перше, це дуже умовний і загальний поділ. По-друге, ці видання не збігаються з реальним поділом, а тому стандарт не має практичного застосування.

Зробивши дослідження серед існуючої сьогодні маси наукової преси, ми не зустріли жодного видання з визначенням, яке нам пропонує стандарт. Сучасні журнали є надзвичайно інформативно насиченими. Тому, до прикладу, видавці в основному визначають видання одночасно і як наукове, і як виробниче, або як науково-суспільне, науково-технічне та ін. Задля того, щоб привести до спільного знаменника теоретичний і практичний типологічний поділ науково-періодичних видань, потрібно розширити поділ у державному стандарті. Тоді для представників реальної видавничої практики значно полегшиться робота і видавці не будуть "вимудрювати" типологічні визначення свого часопису, а орієнтуватимуться на визначення державного стандарту.

Намагаючись наблизити проблему типології наукової преси до розв'язки, ми вирішили звернутись до версії типологічного поділу видань А.І. Акоповим [1, с. 46]. Цей метод відомий і визнаний серед науковців як чіткий за розподілом видань і практичний для застосування.

А.І. Акопов пропонує такі типи наукових періодичних видань: технічні і природничі загальні наукові журнали; спеціальні технічні і природознавчі журнали, які, у свою чергу, діляться на науково-технічні та науково-природничі; науково-виробничі журнали; наукові інформаційно-технічні журнали, науково-суспільні журнали.

Технічні та природничі загальнонаукові журнали характерні тим, що висвітлюють проблеми однієї галузі. Вони охоплюють широкий спектр питань, які стосуються однієї потужної галузі науки. Серед матеріалів тут можна зустріти як оглядові статті із загальними висновками про роботу галузі, так і вузкі за тематикою та спеціалізацією статті виробничо-технічного змісту. У цих журналах містяться матеріали про найвизначніші відкриття, події чи найглобальніші проблеми галузі. Серед вітчизняних сучасних наукових журналів до них належать: "Рідна школа", "Весник зоології", "Український біохімічний науковий журнал", "Вісник аграрної науки", "Український географічний журнал", "Машинознавство", "Лікарська справа", "Будівництво України", "Пам'ять століть" та ін.

Спеціальні технічні природознавчі журнали завжди мали високий рівень теоретичних матеріалів. Оскільки цей тип видань висвітлює проблеми вузької галузі, тут вміщують статті вузькопрофільної тематики. Переважають статті про результати досліджень. Є багато графічного матеріалу. В свою чергу дані видання поділяються на науково-технічні та науково-природничі журнали. До науково-технічних можна віднести: "Теорія і практика металургії",

"Вісник геодезії і картографії", "Технология и конструирование в электронной аппаратуре" та ін.

До науково-природничих належать: "Фізіологічний журнал", "Физиология и биохимия культурных растений" та ін.

Чимало на ринку наукової періодики і науково-виробничих журналів. Ці видання охоплюють на своїх сторінках як теоретичні, так і виробничі проблеми галузі. Здебільшого вони спрямовані на обслуговування сфери виробництва, що належить до тієї чи іншої галузі науки. Читачами науково-виробничих видань є в основному інженери-практики, через що більшість матеріалів у них носить практичний характер. Основним жанром таких журналів є інформаційно-технічні та теоретичні статті. Тут друкуються останні вказівки керівництва відомств галузі, розповіді про роботу різних фабрик, заводів, про нові технології і продукцію. Серед вітчизняних видань варто виділити: "Захист рослин", "Сільськогосподарська техніка України", "Український пасічник", "Міське господарство України", "Автошляховик України", "Охорона праці", "Зерно і хліб" та ін.

До інформаційно-технічних журналів належать видання, основу яких складають інформаційні матеріали та технічні новини. До цих видань переважно належать звіти різних галузевих відомств. Детальнішим вивченням таких видань ми не займалися, оскільки вони не входять до загальної маси наукових журналів.

Окремо А.І. Акопов виділяє науково-суспільні видання. Якщо намагатися визначити даний тип журналів за стандартом, то суспільно-наукові видання опиняться на межі наукових і науково-популярних журналів. Наукові за змістом матеріалів і популярні за манерою подання тем, ці видання не підпадають під жодну категорію визначення. Читачем такого журналу є будь-яка високоінтелектуальна людина. Матеріали тут широкі за тематикою і жанристикою, стосуються як наукових, так і суспільних проблем.

Таким чином, типологія наукової періодики потребує ще неабиякого доопрацювання та удосконалення. Перш за все, потрібно виходити з того, які видання є на сучасному ринку наукової преси. Слід проаналізувати, чому саме так визначили їх видавці і, відштовхуючись від цього, зробити типологічний поділ наукової преси. І поділ повинен бути не лише чіткий, а й можливий для практичного застосування. Це полегшить роботу всім працівникам науки та видавничої сфери, а також допоможе читачам орієнтуватися в масі наукової періодики з тієї чи іншої тематики.

1. Акопов А.І. Отечественные специальные журналы: 1765—1917. Ростов, 1986. 2. Лихтенштейн Е.С., Михайлов А.И. Редактирование научной, технической литературы и информации. М., 1974.